

vairākus mākslasdarbus, līdz ar to radot citu mākslas veidu; resp., autors, saglabājot Šēra tipoloģijas pamatelementus, savā teorijā integrē tos apjomīgākā kontekstā. Tajā iespējamas dažādas attiecības starp aplūkotojām mākslas veidiem, kaut arī katram no tiem piemīt individualitāte un patstāvība. Piemērotākais termins, kas attiecas uz šo pētniecības lauku, ir *intermedialitāte*.⁶ Drīz pēc rašanās tas asimilēts arī angļu zinātnē. Volfa tipoloģija sniedz padziļinātu ieskatu mūzikas un vārda mijiedarbē – gan vispārējo nostādņu, gan konkrētu analīzes aspektu jomā. Tā papildina arī Steisija sistēmas atsevišķas sadaļas, piemēram, *Mūzikas un teksta mijiedarbības veidi*: tiek radīts daudzpusīgāks priekšstats par mūzikas un vārda sintēzes pakāpi, kā arī diferencēta Steisija minētā *tiešā atdarināšana*, nodalot sintēzi un tiešu tematisku imitāciju. Volfa piedāvātais jēdziens *intermediālā transpozīcija*⁷ paver iespēju pētīt arī latviešu laikmetīgo vokālo mūziku saiknē ar tās galveno ietekmju sfēru – 20. gadsimta avangardu, un tādējādi varam izzināt avotus (kāda komponista daiļradi vai atsevišķus darbus), kas iespaidojuši mūsu skaņumākslu.

Latviešu laikmetīgā vokālā mūzika nav statistiska parādība, tā nemitīgi veido jaunus, agrāk nebijušus atzarus un tendences. Viens no pirmajiem Latvijas komponistu vokālajiem darbiem, kas konsekventi ieturēti 20. gadsimta 50. gadu Rietumeiropā aizsāktās tradīcijas zīmē, ir Jura Ābola *Karavane* (*Karavāna*, 1994). Šajā nelielajā miniatūrā astoņām balsīm ar dadaistu dzejnieka Hugo Balla (*Ball*) rotaļīgo *bezvārdu* dzeju autors izzina balss iespējas, ieviešot jaunus vokālos stilus un traktējot tekstu kā skanisku materiālu (dadaiskās dzejas pamatelements jau būtībā ir burts un skaņa, ne vārds). Līdzīga ievirze rod plašu izpausmi 70. gados dzimušo latviešu komponistu mūzikā, kas tapusi 20.–21. gadsimta mijā kā jaunas tradīcijas pieteikums. Tā joprojām veido un saglabā patstāvīgu atzaru latviešu mūzikas ietvaros, kā arī iezīmē spilgtu individualitāti plašākā Rietumeiropas un pasaules mūzikas kontekstā.

⁶Intermedialitāte – viena mākslas veida pārtveršana citā. Terminu 1983. gadā kā intertekstualitātes modeli radījis vācu zinātnieks Āge Hansens-Lēve (*Hansen-Löwe*).

⁷Intermediālā transpozīcija ir ekstrakompozicionālās intermedialitātes paveids, kas realizējas pastarpināti, apvienojoties nosacīti neatkarīgiem mākslas objektiem. Šī paveida iezīmes atklājas telpā starp diviem mākslasdarbiem.

THE SYSTEM OF ANALYSIS OF WORD-MUSIC INTERACTION BY DR. PETER STACEY IN THE CONTEXT OF LATVIAN VOCAL MUSIC OF THE 21ST CENTURY

Gundega Šmite

Summary

Translated by Ieva Masļenčenko

The connection of word and music is thousands of years long tradition that in different periods has created various concepts and approaches. Though the vocal tradition is very ancient, we still feel the shortage of analytical methods and theories that would allow us to

analyze a composition in which the synthesis of two kinds of arts can be observed more successfully. Particularly few theoretical concepts can be found connected with phenomena of contemporary music. American musicologist Peter Stacey in his book *Contemporary Trends in Interaction of Music and Text with Special Reference to Pli selon Pli by Boulez and Laborintus II by Berio* (1989) has worked out a method of analysis of music and literary text that refers particularly to the praxis of contemporary vocal music (second part of the 20th century, 21st century). Within his method the author has forwarded several positions which show the interaction of music and text in contemporary aesthetics in a versatile way, e.g. *the hearing and concept of music, the choice of the text* (poetry, prose, phonetic and paralinguistic texts), *conditions of the text* (maintenance of the text in its initial state; fragmentation of the text), *intelligibility of the text, 8 kinds of interaction of music and text, the relative status of kinds of arts* (relations of mutual balance). The multilayered character of Stacey's analysis has a deep and versatile connection with problems which are faced when analyzing contemporary vocal music, which was demonstrated in the course of the article. It could be potentially joined with some other analytical concepts (theory of intermediality etc.), thus creating perfection. Analyzing the music of Latvian composers born in 70ies – Mārtiņš Viļums, Andris Dzenītis, Ēriks Ešenvalds and Santa Ratniece in the context of the analytical system of Stacey, a conclusion had to be drawn that:

1. Ēriks Ešenvalds is the only one of these composers who has used a pragmatic text (choral work *Sun Dogs*), transforming it into poetic text in the context of musical work (in reference to 2nd position of Stacey's system *Hearing and concept of music. Noise and language*);
2. Many works by Andris Dzenītis have characteristic usage of phonetic and paralinguistic text (3rd position of Stacey's analysis *From poetry to paralinguistic: the choice of texts*);
3. In works by Ēriks Ešenvalds the text becomes a source of inspiration, reproducing the mood created by the text, which is a common feature with romantic tradition, i.e. emphasizing the meaning. In vocal creative work by Andris Dzenītis, there can be observed the balance of semantic and phonetic aspect, as well as the meaning of syntax of poetry – e.g. *Four madrigals by e. e. cummings*.
4. Mārtiņš Viļums in his turn focuses on the sonic aspect of the word not paying much attention to syntax of the text (4th position of Stacey's analysis *Music and poetic texts / Music and prose texts*);
5. In choral works by Santa Ratniece and Mārtiņš Viļums new means of singing are introduced going far beyond the styles of writing vocal music mentioned in Stacey's classification. Both authors have keen interest in texts in different languages (French, Chinese, Armenian, Hindu, Tibetan, self-invented languages), where the language itself becomes a powerful sonoristic means (Stacey's analysis *Music and poetic texts / Music and prose texts*).